

Tóth Endre

Távoli muzsikaszó

Muzsika árad távolból,
ingerlő s gyönyörű zene.
Elhalkul és felcsap olvkor,
s a lelked együtt zeng vele.

Tündéri muzsika árad,
betölti az egész teret,
s az emberek arra várnak,
hátha megválnak az egek.

Pórusaidon behatol,
vérköreiden átrezeg,
megrészegít, akár a bor,
szíved könnyűnek érezed.

Égig emel s örvénybe vesz,
angvallá tesz, a mélybe ránt.
Ütemére a lomha test
szállani kezd az álmon át.

S újjászületsz, míg a zene
forró dallamát hallgatod —
Elsüllyed a múlt szelleme
és a jövővé felragyog.

Csanády János

Vigalomban

Vigadni akad még időnk,
még nem mered a piramis;
a csúcsa még levegőben
nem épült meg lebegőben,
bort hörpölni van még időnk.

Bocskoros rabszolgák vagyunk,
de bort kapunk, vörösbort,
ez éltetőnk, s ha elbukunk,
testünkre szél kavar port,
ám bort kapunk, vörösbort.

Faragott kővel Núbia
üzen kezünknek és korunk
ravasz, csigákat forgat,
köveket emel fel karunk,
míg köteleket hurkolunk.

s. parancsnokunk az Ég Fia,
a fáraó, egyetlen,
kinek szentelt fejére hullt
— arany álarc lesz majd a múlt —
az égi kegyelem.

Minket homokba kaparnak,
mert építjük a piramist —
A halál csarnokát.

Egyenlők
leszünk majd ott a föld alatt
hol kőtomb és homok fújt.

Andrássy Lajos

Születésnapon

Korán leszáll az éj, nagyon,
későn, fáradtan kél a Nap már.
Betelt, lejárt — hát kidobom:
ötvenötödik volt e naptár.

Sűrűl mögöttem már a múlt
s kurta jövő csak, mit belátok
magam sorsához idomult
elérhető még — meg-megállok;

irigven-büszkén számolom
hány derekabb fut már előttem
azokból, kikkel egykoron
fáradtabbakat én előztem...

Várom: visszaint egyik is,
tán vissza is lép — átsegítsen
az akadályon egy kicsit,
tán pillanatnyi szédülésen...

De nem. És így a jobb: makacs
erőben kell céljához ériem,
segítsen ifjabb sólymokat
— magam is ily törvényben éltem.

Szerszámot-fegyvert fényezek:
eszközeimet rakva rendbe
készítem csendben magam is
unokáimat nagy menetre.

S magamnak bárha kurta rőf
kínálkozik már, megteszem még
bemérem nekik a jövőt,
hová velük oly futva mennék.

T. Lázár István

A nyugalom

Kócos napjaimból kiszállok,
és a hit hallgató köveit
gyűjtöm a tenyerembe.
Felemelem a kék végtelen takaróját,
kirebben alóla a holnap
szikra szárnyvaival megérinti
a homlokomat.
A fény tükkörtávan siklanak
a vágvak,
s a megriadt álmok
odabújnak a csügdézt kezek
a gond lassan elcsöndesedik,
s a pilléző hallgatás
betakarja fáradt perceinket.

Királyok színésze — színészek királya
avagy Király Levente színész

(Kean: „Az ember nem azért játszik, hogy megéljen belőle. Az ember azért játszik, hogy hazudjon, még önmagának is, hogy azzá lehessen, amivé az életben soha nem lehet és mert nem bírja tovább, hogy az legyen, ami. Az ember hőstöket játszik, mert gyáva és szenteket, mert gonosz; az ember gyilkosokat játszik, mert emészt a vágy, hogy megölje felebarátját; az ember játszik, mert hazugnak született. Az ember játszik, mert szereti az igazságot és játszik, mert gyűlöli. Az ember játszik, mert ha nem játszana, megőrülne. Játssza!”)

Van abban valami igazság, hogy az álarcok korát éljük. Eltakarjuk tekintetünket, elrejtjük igazi énjünket, Bukósisakot, motoroszeműveket, napvédőt hordunk, malomkeréknyi kalapok alá bújunk. Hányan vannak, akik nem néznek a szemünkbe, mennyien, akik profi színészként váltják gesztusaikat, hanghordozásukat, mennyien öltöznek naponta jelképesen is át az „alkalomhoz” illően. De hát — legyinthetünk — ezeréves ez az újdonság, gondoljunk csak a görög színházak típusokat kifejező álarcaira, vagy Shakespeare oly sokat idézett soraira: „Színház az egész világ és színész benne minden férfi és nő.” Ha a mindennapok embere kénytelen „ruhát váltani”, ha bemegegy a főnökéhez, ha kaptoson csönget be lakásának aajtán, ha másképp viselkedik a munkahelyén, mint barátai között, ha időnként megátissza magát, vajon milyen lelki-szellemi terhet ró mindez a metamorfózisvágyalom azokra, akiknek ez a hivatása, élete értelme — a színészre? A színészre, aki korunk embere, éppúgy szeret és gyűlöl, mint valahányan, éppúgy lakásgondokkal küzd, gyermekneveléssel küszködik, vacsorafőzésen töpreng, könyvek között válogat, öltözködik, sétál, sorba áll, autót vezet, fröccsöspoharat emel. Am esténként belebújjik Hamlet, Rómeó, Falstaff, Asztrov doktor, Bánk bán, Sanco Pansa jelmezébe-bőrébe. Rádadásul reflektorfényben él akkor is, ha gyermekeit sétáltatja az őszi lombok alatt, ha kávéját kavargatja a presszó fotelében, ha szatyorral betér valamelyik ABC-be.

(Kean: *Király vagy pótlaca, mi vagyok? Döntetek... Mi az én zsenim? Semmi. Egyfajta beszédmódor, egyfajta mozgás, pusztán bűvészműtatvány. Én vagyok a bűvész, aki minden este önmagát tünteti el. Furcsa, hogy valaki egyszerre ilyen sokra és ilyen kevésre becsülje önmagát.*)

— A jövő évad lesz a huszonötödik, amit a Szegedi Nemzeti Színház tagjaként ebben a városban töltök — töpreng kávéja szájában Király Levente. — Negvedszázad talán a hűség próbájaként és példájaként is fölfogható. Pedig nem voltak könnyű esztendőök. A színész élete különben is hullámhegyek és hullámvölgyek változásai. Jól mondja Kean: „A színház, csakúgy mint a szerelem, egyetlen törvényt ismer: emelkedj vagy tűnj el!” Az én szerelmem a színház. A színház és a játék. Erről a szerelemről pedig így szól London királya: „Ég és föld között, szemtől szembe és nyelvet ölve egymásra: íme minden szerelmi történet summázata!” Valahogy így voltam én is, amikor igyekeztem beskatulyázni a hiánycikknek számító táncos-komikus szerepkörbe. Megértettem és utólag ószintén mondhatom, ezekben a szerepekben tanultam meg a szakmát, mindazt, ami megtanulható, elsajátítható. De a két és fél évtizedet én mégis prózai szerepek mérföldköveiben mérem. Nemszak azért, mert első bukásom is prózai feladathoz kötődik — a Hős falu marcona őrmesterének félelmetes és rettegett alakját huszonkét évesen és 62 kilósan nem sikerült megformálnom. Viszont szívesen emlékszem a Szendrő József rendezte Rómeó és Júliára (Mécs Károly volt Rómeó, Papp Éva Júlia), melyben Mercutiót alakítottam az akkoriiban szokatlan életszerűt, tipikusan reneszánsz figurát megformálva. Aztán Lendvai Ferenc igazgatása alatt eljátszhattam a Figaró házasságának címszerepét, Giricz Mátyás Lunacsarszkij-rendezésében Sanco Pansát, Don Quijote fegyverhordozóját és filozófiai ellenpontját, Sándor János első szegedi korszakában az Irma, té edes Nesztorát, és a Vízkereszt bohócát. Ruszt József színészmérete és pedagógiai érzékenysége számomra is rejtett értékeket bányászott ki belőlem a Calandriában, a Cimbelineben, a Zikovekban, S most életem ed-

digi legnagyobb szerepét kaptam meg, id. A. Dumas és J. P. Sartre London királya, avagy Kean a színész című darabjában, Sándor János jóvoltából.

(Kean: „Azt a megvetést, amelyet mi, színészek a színpadon túrunk, ezer más embernek észre kell vennie. Ez a megvetés lángol, szikrázik, vakít. És mégis: IV. Henrik megvetésének áradatát Falstaff szemrebben nélkül türi.”)

Nem lehet véletlen sem az, hogy Edmund Kean, az angol romantikus színpadok legnagyobb alakja, aki, mint egy király hódította meg a XIX. század elejének Angliáját többek közreműködésével az idősebb Dumas tollára került. Romantikus játék született a sikátorban fölsírt fattyú kalandos életéről, akinek nevét úgy emlegették, mint Anglia nemzeti dicsőségét, de aki soha nem volt képes önmagában legyőzni a színész kettős létezésének paradoxonát. S az sem különös, hogy e rendkívüli élet megragadta a XX. század egyik legnagyobb hatású gondolkodóját, Jean-Paul Sartre-t, aki újrajrta Dumas színdarabját. Játék és valóság, szerep és élet, romantika és intellektuális filozófia keveredik ebben az adaptált színdarabban, melynek alapkérdése színész és társadalom vagy még átvittébb értelemben ember és társadalom kapcsolata. Csoda-e, ha a cirkuszok, teátrumok, komédiás társulatok legnépszerűbb alakja az érzékeny, a sebzett, a magasra emelt és földre taposott bohóc, komédiás, színész. Akinek élete álarcok mögött, kulisszák fogdájában, partnerek kalodájában zajlik. Am azt is tudjuk, hogy az udvari bolondok igazmondóak és sérthetetlenek, nemszak képességük, de védettségük is van. És ha jobban belegondolunk, mindannyian ennek a shakespeare-i méretű nagy életszínháznak egy életre szerződött komédiásai vagyunk, csak néha kikerülhetjük a riváldák vallató fény sugarait.

(Kean: „A két száj beszél anélkül, hogy mondana valamit, közben pedig a két szempár megérti egymást, anélkül, hogy beszélne.”)

— Kean szerepe egy vonulat csúcsteljesítménye pályámon — mondja a Jászai-díjas művész. — A táncos-komikus feladatok, Szegény Dániel, Figaró, Sanco, s ki tudja még pontosan hány bohóc-komédiás-udvari bolond-alak számomra legmagasabb foka London királyának címszerepe. Az élet, s mindenekelőtt a színészi élet lényegét fogalmazza meg s merem mondani, nem adja könnyven magát. Meg kellett dolgoznom azért, hogy ellentmondásait föloldjam, hogy olvasmiről szóljak, ami engem is izgat, olyan valaki jelenjen meg a színpadon, aki én is vagyok. Az ilyen szerepek veszélyekre is csábítanak. A feladat sikeres megoldását és a ripacszkodást egy borotvaél választja el egymástól. Amikor Sándor János rendezővel a darab előkészítésén dolgoztunk, először analizáltuk a figurát. Széthasogattuk a mondatokat, bonckés alá vettünk minden lehetőséget, igyekeztünk különválasztani Kean színészi és emberi megnyilatkozásait. Amikor mindezt pontosan elemeztük, akkor hagytam, hogy mindez összemosódjon tudatomban, feloldódjon személyiségemben, sajátommá váljon. A színpadon, előadás közben, néhány súlyponti jelenet kivételével már magam sem tudom, melyik mondat Keané, az emberé, melyik a szerepjátszó színészé, s melyik a sajátom. Dupla csavarok sorozata ez a szerep, mely az életéről, a művészetéről, az emberi kapcsolatokról, egyén és társadalom viszonyáról szól. A saját helyzetemet is kerestem, önnön arcomat is kutattam Kean figurájában. Kemény filozófiáját az érzelmekkel feli romantika és az értelemmel dús intellektus kettősségének ötvöződése teremti meg. A kérdés tíz-egynéhány előadás után is bennem ágaskodik; el lehet-e választani önnön személyiségünket szerepjátszásainktól, lényegünket mindennapi viselkedéseinktől? Meztelenség és pánélba öltözöttség kettőssége az életünk. Számomra Kean szerepe óriási színészi küzdelem, csodálatos munka és megtisztelő ajándék...

(Kean: „Játssza csak úgy lehet, ha az ember valaki másnak hiszi magát. Én Keannak hittem magam, aki magát Hamletnek hitte, aki viszont Fortinbrasnak hitte magát.”)

TANDI LAJOS